گزارش میدانی، تحلیل های جامعه شناسی و روان شناسی و پیشنهادهایی برای مواجهه اصولی با یک بحران

آب را، جور دیگر باید دید

عکس: مهر

گزارش

گروه گزارش/ پایتخت در بحرانی‌ترین پاییز آبی دهه اخیر ایستاده است. سدهای تهران خالی‌تر از همیشه‌اند، فشار آب هر شب کاهش می‌یابد و هشدار جیره‌بندی بی‌پرده از زبان مسئولان اعلام شده است. پنج سال خشکسالی پیاپی، منابع آبی را در سدهای پنج‌گانه تهران به «حداقل تاریخی خود» رسانده و حالا مدیریت مصرف، ضرورتی حیاتی برای بقاست. کمبود آب دیگر فقط مسأله اقلیم نیست، آزمونی است برای حکمرانی و شفافیت، در شرایطی که امنیت غذایی، صنایع و انرژی کشور زیر سایه کم‌آبی به بحران آشکار بدل شده است. طرح انتقال آب از سد طالقان به تهران پروژه‌ای اضطراری با هدف کمک به دو استان تهران و البرز در مواجهه با بحران فعلی در کمتر از ۸ ماه اجرا شد. از طرفی شرکت آب و فاضلاب استان تهران با کاهش فشار آب، بویژه در شب‌ها، تلاش می‌کند منابع محدود را مدیریت کند؛ اقدامی که به گفته مدیرعامل این شرکت، استانداردی پذیرفته‌شده در جهان است.

در سال‌های اخیر، بحران کمبود آب در جهان و بسیاری از مناطق کشور شدت گرفته است. هر روز با تأکید بیشتری شنیده می‌شود که همه باید همراه شوند تا این بحران را با مدیریت صحیح و صرفه‌جویی پشت سر بگذاریم؛ بحرانی که مردم در حل آن نقش پررنگی دارند. بصیر عرب‌شاهی که در یکی از کارخانه‌های تولید مواد غذایی کار می‌کند، درباره اقدامات انجام‌شده برای کنترل بحران آب می‌گوید: «ما فقط خبرهایی می‌شنویم؛ مثل اینکه دولت اعلام کرده طرح‌های انتقال آب اجرا خواهد شد یا تبلیغاتی درباره صرفه‌جویی انجام می‌شود.

اما در زندگی روزمره ما تغییر محسوسی دیده نمی‌شود. شب‌ها آب قطع می‌شود و مشکلات همچنان پابرجاست. به نظر من هنوز اقدام جدی و ملموسی که مردم بتوانند آن را حس کنند انجام نشده است. با اینکه در اخبار گفته می‌شود دولت پروژه‌های سدسازی و انتقال آب را اجرا می‌کند، اما ما هیچ نشانه‌ای از آن در زندگی روزمره نمی‌بینیم.»

عرب‌شاهی با اشاره به اینکه همه مردم ناچارند برای صرفه‌جویی در مصرف آب تغییراتی در زندگی روزمره ایجاد کنند، می‌گوید: «قبلاً برای شستن ماشینم شیلنگ را باز می‌گذاشتم و با خیال راحت در پارکینگ آن را می‌شستم. حتی در تابستان برای خنک کردن هوا جلوی خانه را آب‌پاشی می‌کردم. اما حالا دیگر این کارها را کنار گذاشته‌ام. ماشین را فقط با یک سطل آب تمیز می‌کنم. شب‌ها که آب قطع می‌شود، مجبوریم آب ذخیره کنیم، چون همسایه‌ها برای خرید مخزن همکاری نمی‌کنند. این تغییرها سخت است، اما چاره‌ای جز پذیرفتن آن نداریم.»

او با اشاره به اینکه هر روز اخبار را دنبال می‌کند، می‌گوید: «وقتی آب نباشد، کشاورزی نابود می‌شود و قیمت مواد غذایی افزایش می‌یابد. در این میان، کارگران بیشترین فشار را تحمل می‌کنند.

شب‌ها که آب قطع می‌شود، حتی رعایت ساده‌ترین اصول بهداشتی دشوار می‌شود. پرسش من از مسئولان این است: آیا برنامه‌ای برای پایان دادن به این شرایط دارند یا نه؟»

همه مسئولیم

نگرانی شهروندان از کمبود آب و قطعی‌های شبانه در تهران همچنان ادامه دارد. در برخی محله‌ها یک شب در میان آب قطع می‌شود و خانه‌هایی که منبع ذخیره ندارند با مشکلات جدی روبه‌رو می‌شوند. احمدی‌مقدم، ساکن محله رسالت، درباره بحران کمبود آب که سال‌هاست وجود دارد و حتی تشدید هم شده است، می‌گوید: «به نظر من دلیل اصلی این است که هیچ اقدامی برای جبران برداشت بی‌رویه از منابع زیرزمینی انجام نمی‌شود و هر سال مجبوریم عمق چاه‌ها را بیشتر کنیم.»

این شهروند درباره مشکل کم‌آبی که از دولت‌های گذشته به دولت فعلی رسیده، می‌گوید: «این دولت هم مانند دولت‌های پیشین فقط بر صرفه‌جویی و کاهش مصرف مردم تأکید دارد. در حالی‌که طبق آماری که از تلویزیون اعلام شده، سهم مصرف خانگی کمتر از ۱۰ درصد کل مصرف آب کشور است و بخش عمده آب در کشاورزی مصرف می‌شود و بخشی هم در فرآیند انتقال هدر می‌رود. با این حال، قبض آب خانه ما در یک دوره تابستانی بیش از یک میلیون تومان شده، در حالی‌که نسبت به سال گذشته حتی کمتر مصرف کرده بودیم.»

او درباره نقش شهروندان در بهبود وضعیت بحران آب می‌گوید: «به نظر من نهایت کاری که مردم می‌توانند انجام دهند، صرفه‌جویی در استحمام و مصرف روزانه آب است. مردم برای شست‌وشوی خودرو نباید از آب لوله‌کشی استفاده کنند. چون همه ما در برابر کمبود آب و کاهش سطح ذخایر زیرزمینی مسئولیت داریم.»

او با این اعتقاد که دولت در کنترل این مسأله نباید تنها باشد، انتقاداتی را نسبت به اقدامات شهرداری در سال‌جاری مطرح می‌کند و می‌گوید: «نقش شهرداری به خصوص در سال‌جاری خیلی کمرنگ بوده، این نهاد اقدامات اساسی راجع به مسائل انجام نمی‌دهد مثلاً برای همین موضوع کمبود آب فقط به کمتر کردن دفعات آبیاری فضای سبز بسنده کرده است! یا حتی تصمیمات نادرست‌تری گرفته مثل اینکه در برخی از بولوارها درخت‌های کوچک را قطع کرده‌اند تا نیازی به آبیاری نداشته باشند! شاید این کار در مصرف آب صرفه‌جویی کند اما تبعات بدتری در پی دارد.»

حسین مددی کارمند و ساکن تهران است. او در مورد اقدامات خود برای صرفه‌جویی در مصرف آب این‌طور توضیح می‌دهد: «مدیریت مصرف آب در زندگی روزمره را جدی گرفته‌ام و در خانه و محل کار دقت ویژه‌ای روی این مسأله دارم و مدام به بقیه هم تذکر می‌دهم.»

به گفته او، برخی از رفتارهای ساده مانند دوش گرفتن کوتاه‌تر، بستن شیر آب هنگام مسواک زدن و شستن دست‌ها، تأثیر زیادی در کاهش مصرف آب دارند و باید از ماشین لباسشویی فقط زمانی استفاده شود که ظرفیت آن پر باشد تا از هدررفت آب جلوگیری شود. حتی نشتی‌های کوچک آب در خانه می‌توانند در درازمدت باعث هدررفت مقدار زیادی آب شوند. به همین دلیل، هر زمانی که متوجه نشتی در لوله‌ها یا شیرآلات می‌شوم، بلافاصله لوله‌ها را تعمیر می‌کنم. به نظر من علاوه بر تلاش‌های مردم برای صرفه‌جویی، مسئولین باید در زمینه زیرساخت‌ها و لوله‌کشی‌های شهری توجه بیشتری داشته باشند. چون برخی از لوله‌ها قدیمی هستند و سیستم‌های آبرسانی ممکن است به‌طور مکرر دچار نشتی شوند و این موضوع باعث هدررفت آب شود.»

آب مایه حیات

نجم، مادر خانه‌داری که در برج ۲۰ طبقه زندگی می‌کند، از کاهش شبانه فشار آب گلایه دارد و می‌گوید: «زندگی ما مختل شده است. دولت تا به حال چه اقدام جدی کرده است؟ فقط وعده بوده یا کاری عملی هم انجام شده؟ چرا ما مردم هیچ‌وقت نتیجه را نمی‌بینیم؟»

او می‌گوید: «هر شب با قطع یا افت آب، برنامه‌های خانواده به‌هم می‌ریزد، بچه‌ها که باید صبح زود به مدرسه بروند، دیگر نمی‌توانند شب‌ها مثل گذشته حمام کنند و لذا نظم زندگی تغییر کرده است.»

نجم با لحنی خسته می‌گوید: «تابستان‌ها برق می‌رود، پاییز و زمستان آب و گاز، انگار همیشه باید منتظر یک بحران تازه باشیم.»

نجم با تأکید بر اینکه مردم همیشه در حد توان برای عبور از بحران‌ها کمک می‌کنند، می‌گوید: «من برای آبیاری گلدان‌های تراس از آب شست‌وشوی میوه‌ها استفاده می‌کنم. بچه‌ها را مجبور کرده‌ام زمان دوش گرفتنشان را کوتاه‌تر کنند. این تغییرها اول شاید سخت باشد، اما وقتی شب‌ها آب قطع می‌شود، می‌فهمیم آب واقعاً مایه حیات است و کمبود یا نبودش زندگی را خیلی سخت می‌کند. درست است که باید سال‌ها قبل مصرف درست آن را آغاز می‌کردیم، اما سؤال این است که تابستان‌ها برق می‌رود، زمستان‌ها آب و گاز؛ چرا هیچ برنامه پایداری برای مدیریت انرژی و آب ارائه نمی‌شود؟ چه زمانی قرار است این مشکلات به‌طور اساسی برطرف شود تا آب و برق دیگر اولین دغدغه مردم نباشد؟»

> جامعه شناس: ارتباطات بین‌فردی در محله‌ها بویژه محله‌های قدیمی و سنتی بسیار تأثیرگذار است. ارتباطات چهره به چهره و تعاملاتی که در مساجد و قهوه‌خانه‌ها وجود دارد در بحث جامعه مدنی نقش اساسی دارند و برای تغییر الگوی مصرف به سمت الگوی صحیح از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند

تا کی باید صرفه‌جویی کنیم؟

حسن‌زاده مادر دو فرزند و خانه‌دار است. او هم با طرح این سؤال که تا چه زمانی باید صرفه‌جویی کنیم، می‌گوید: «در خانه مصرف آب را مدیریت می‌کنم. خانه ما حیاط دارد، هنگام آبیاری گل و گیاهان در حیاط از شیلنگ استفاده نمی‌کنم و با آبپاش به آنها آب می‌دهم.»

او به اهمیت آموزش در بحث صرفه‌جویی اشاره می‌کند و می‌گوید: «به فرزندانم یاد داده‌ام که همیشه پس از استفاده از آب، شیرها را ببندند و حتی در مواردی که ممکن است کمی آب هدر رود، به آنها تذکر می‌دهم که بدانند این موضوع حیاتی است و آن را نباید شوخی بگیرند.»

حسن‌زاده پیشنهاد می‌دهد که دولت علاوه بر فرهنگ‌سازی در جامعه، اقداماتی سراسری در کشور انجام دهد. او می‌گوید: «به عنوان مثال، توزیع دستگاه‌هایی که میزان مصرف آب را نمایش دهند یا طرح‌های تشویقی روی قبوض آب برای مصرف‌کنندگانی که صرفه‌جویی چشمگیری داشتند، می‌تواند مفید باشد.»

این شهروند با اینکه همراهی خود برای گذر از این بحران را اعلام می‌کند، می‌گوید: «هیچ وقت دوست ندارم بگویم خسته شده‌ام، اما همیشه سؤالی در ذهنم هست که تا چه زمانی می‌شود با صرفه‌جویی از خطر بی‌آبی در تهران گذر کنیم و این موضوع تا چه اندازه تهدیدکننده است، واقعاً تهران تا چند سال دیگر جایی برای زندگی نخواهد بود؟»

در مورد بحران آب باید از مونولوگ به دیالوگ برسیم

آب کم است اما هنوز برخی هیچ نگرانی از کمبود آن ندارند و تصور می‌کنند چون هزینه آب بهای مصرفی‌شان را پرداخت می‌کنند، حق دارند هر طور که می‌خواهند از آب استفاده کنند.

اما بحران آب در جامعه ایرانی بیش از آن‌که یک مسأله زیست‌محیطی باشد یک مسأله اجتماعی و فرهنگی است. دکتر روح‌الله ساعی، جامعه‌شناس با بیان این مطلب به «ایران» می‌گوید: «این موضوع را معیارها و متغیرهایی مانند شیوه‌های الگوی مصرف و سیاست‌های حکمرانی در ارتباط با آب نشان می‌دهد که مسأله آب، مسأله فرهنگی و اجتماعی است.»

این جامعه‌شناس با اشاره به اینکه شاید بخشی از بحران آب به مشارکت کمرنگ مردم در ارتباط با نگاه صحیح به مصرف آب به وجود آمده، می‌گوید: «مردم باید به این نگاه برسند که اولاً مصرف آب چگونه باشد. ثانیاً آب به عنوان یک ماده حیاتی اگر در جامعه به خطر بیفتد کل زیست جامعه به خطر خواهد افتاد. متأسفانه در این موارد بسیار ضعیف عمل شده است.»

ساعی با اشاره به عدم اطمینان از آینده آب و بحرانی که در جامعه ایرانی به وجود آمده به پیامدهای مختلف این بحران اشاره می‌کند: «یکی از این پیامدها، کاهش اعتماد اجتماعی است که در ادامه می‌تواند به تنش‌های اجتماعی منتهی شود. این تنش‌ها می‌توانند خود را به اشکال مختلف از قبیل نابرابری در دسترسی به منابع نشان دهند به این معنا که قطعاً طبقات اجتماعی بالادست چه از نظر مادی و چه از نظر قدرت اجتماعی که دارند بیشترین دسترسی را خواهند داشت و طبقات پایین در نابرابری خواهند بود و این تنش اجتماعی را افزایش خواهد داد.»

این جامعه‌شناس می‌گوید: «یکی از پیامدهایی که به شکل مستقیم می‌بینیم و باز در ادامه اگر مدیریت صحیح انجام نشود، خواهیم دید، مهاجرت از مناطقی کم‌آب به مناطقی که نسبتاً آب مناسب‌تری دارد و از نظر جغرافیایی مناطق بهتری هستند، شکل خواهد گرفت. همین حالا هم در برخی از بخش‌های کشور این موضوع قابل مشاهده است و متأسفانه مدیریت صحیح این موضوع یکی از مقوله‌های اساسی یا حلقه‌های مفقوده کشور است.»

وظیفه ما در روزهای کمبود آب چیست؟

این روزها سوژه اصلی بسیاری از دورهمی‌ها خشکسالی، کمبود آب و نبود بارش باران و برف است. محمدی زن جوانی که چند سالی را به قول خودش در خارج از کشور زندگی کرده است در این باره می‌گوید: «برخی کشورها با اینکه از نظر جغرافیایی در خشک‌ترین مناطق جهان قرار دارند و منابع آبی محدودی دارند و حتی رودخانه دائمی و دریاچه آبی هم ندارند با این حال توانسته‌اند کشور خود را توسعه دهند و بر مشکلات اقتصادی، زیست‌محیطی و معیشتی غلبه کنند. در حال حاضر این کشورها نه تنها مشکل کمبود آب ندارند، بلکه حتی از کشورهایی که منابع طبیعی بیشتری دارند نیز موفق‌تر عمل کرده‌اند.»

او با مطرح کردن سؤالی می‌گوید: «کشور ما نمی‌تواند از تجربه چنین کشورهایی برای مقابله با بحران آب استفاده کند؟ آنها آزمون و خطاهای خود را پشت سر گذاشته‌اند و راهکارهای پایداری اتخاذ کرده‌اند که می‌تواند بر مدیریت کم‌آبی و حتی ذخیره منابع آبی کشور تأثیر مثبت بگذارد.»

شیدایی که وارد این بحث شده با اشاره به اینکه ساکن مازندران است و تا به حال هرگز تا این اندازه کم‌بارشی، آلودگی و خشکسالی را تجربه نکرده، می‌گوید: «این‌طور نیست که آن کشورها هیچ رودخانه‌ای نداشته باشند، آنجا هم منابعی وجود دارد که آب شرب‌شان از آن تأمین می‌شود، اما با مدیریت و اصول درست. باور کنید اگر خارجی‌ها شرایط ما را داشتند، از همین منابع به‌درستی استفاده می‌کردند. البته قبول دارم که این موضوع باعث نمی‌شود مسئولیت فردی‌مان را فراموش کنیم.»

استرس نبود آب نگرانی جدید مردم

هرچند این روزها در تهران برخی مناطق با قطعی آب مواجه هستند، اما هنوز برخی مناطق با این مشکل مواجه نشده‌اند. شبنم یکی دیگر از شهروندان تهرانی است. او هنوز با این چالش مواجه نشده، اما دائم درباره این موضوع مضطرب و نگران است. او می‌گوید: «کلی بطری و فلاسک آب در قسمت‌های مختلف مثل آشپزخانه، دستشویی و اتاق خواب برای زمان‌هایی که بی‌هوا قرار است آب قطع شود، کنار گذاشته ام.»

او حتی به زمزمه‌هایی درخصوص تخلیه تهران به دلیل کمبود آب اشاره می‌کند و می‌گوید: «این مسأله آنقدر برایم استرس‌زاست که گاهی فکر می‌کنم بهتر است به آن فکر نکنم، اما نمی‌شود به راحتی از کنار آن گذشت. برای همین من به عنوان یک شهروند تلاش می‌کنم حداقل‌ترین استفاده را از منابع آبی داشته باشم اما مهم‌ترین و اصولی‌ترین کار را باید مسئولان انجام دهند که از هدررفت آب جلوگیری شود.»

شهروند دیگری می‌گوید: «من و همسرم خیلی در طبیعت سفر می‌کنیم و راه‌های مقابله با کمبود آب را تجربه و در زندگی شهری هم از آن استفاده می‌کنیم. مثلاً همسرم شیرهای آب قدیمی خانه را با شیرهای آب با دریچه قطع و وصل خودکار عوض کرده است. با بچه‌ها قرار می‌گذاریم که اگر هزینه آب و برق از دفعه قبلی کمتر بیاید سفر جذابی را برنامه‌ریزی می‌کنیم و به این شکل قوانین کوچک محیط زیستی را به آنها آموزش می‌دهیم.»

اما حامدی نظر دیگری برخلاف این شهروند دارد. او معتقد است بیش از ۹۰ درصد از آب کشور، در صنعت و کشاورزی مصرف می‌شود و صرفه‌جویی در مصرف آب شعار است. حامدی می‌گوید: «تأکید بر صرفه‌جویی شهروندان در مصرف آب، آدرس غلط است. با این روش علاوه بر اینکه احساس عذاب وجدان به مردم می‌دهند، باعث بیشتر شدن سوءمدیریت بعضی از مسئولان در مدیریت مصرف آب می‌شود.»

او با بیان اینکه من یک شهروند عادی هستم و از اخباری که درخصوص آب و هوا می‌شنوم ناراحت می‌شوم، می‌گوید: «از این ناراحت می‌شوم که ما به عنوان شهروند عادی، هیچ وقت اصول حفاظت از محیط زیست را در دوران تحصیل آموزش ندیده‌ایم. فرهنگسازی در مدارس، دانشگاه‌ها و حتی صداوسیما در این زمینه صورت نگرفته. اما مدت‌هاست که پادکستی گوش می‌دهم که علت کم آبی ایران را توضیح می‌دهد. به همین دلیل الان اطلاعاتم نسبت به قبل بیشتر شده است. مثلاً اگر قبلاً از صادرات محصولات کشاورزی خوشحال می‌شدم، تازه فهمیده‌ام که ضررش بیشتر است.»

به اعتقاد او، مسئولان باید با هماهنگی یکدیگر، آموزش‌های اصولی و اساسی حفاظت از محیط زیست را از دوران کودکی در همه نهادینه و فرهنگسازی کنند. شعار دادن محض، کافی نیست. باید به طور کلی، صرفه‌جویی در مصرف آب، برق، مواد غذایی و... با فرزندان‌مان تمرین شود. واقعیت این است که فهم درست از محدودیت منابع اگر از کودکی در ذهن فرد جا بیفتد، ماندگارتر، پایدارتر و مفیدتر خواهد بود.

ترس کمبود آب به دلیل ترس از دست دادن بقاست

کمبود آب در کشور ما ابعاد گوناگونی دارد؛ یکی از مهم‌ترین آنها ایجاد ترس و نگرانی در میان مردم است. روان‌شناسان معتقدند این نگرانی باید از طریق عوامل درونی و بیرونی کنترل شود. مریم نظری، روان‌شناس، در گفت‌وگو با «ایران» درباره پیامدهای کم‌آبی که موجب اضطراب در جامعه شده است، می‌گوید: «همه ما به نوعی درگیر مشکلات ناشی از کم‌آبی هستیم. اضطراب‌های ناشی از این بحران به این دلیل است که افراد می‌دانند بقای آنها در خطر است؛ چراکه آب اولین نیازی است که انسان‌ها آن را درک کرده‌اند. این موضوع در فضای مجازی هم بازتاب گسترده‌ای دارد و همین حواشی، التهاب و اضطراب افراد را افزایش می‌دهد. اضطراب احساسی است که از فردی به فرد دیگر منتقل می‌شود.»

او با اشاره به اینکه مردم برای کاهش اضطراب باید اقداماتی انجام بدهند، می‌گوید: «به طور کلی وقتی نیازی برطرف می‌شود، اضطراب هم از بین می‌رود. بخشی از این فرآیند بیرونی و بخشی درونی است. در بخش بیرونی، اگر مثلاً آب در کشور وجود داشته باشد، این امر موجب کاهش اضطراب خواهد شد؛ مانند روز دوشنبه که باران بارید و جامعه را تا حدی آرام کرد. اما زمانی که چنین عامل بیرونی رخ نمی‌دهد، لازم است با تکیه بر عوامل درونی خود را آرام کنیم. مثلا، بهتر است بیش از حد پیگیر اخبار نباشیم. درست است که دوری از خبر واقعیت را تغییر نمی‌دهد، اما التهاب درونی را کاهش می‌دهد.»

این روان‌شناس با اشاره به تجربه نگرانی و ترس افراد در جنگ ۱۲ روزه و تجربه مشابه آن درباره ترس ناشی از کمبود آب، می‌گوید: «در دوران جنگ هم چنین وضعیتی را تجربه کردیم. زمانی که نمی‌توانیم شرایط را تغییر دهیم، باید از خود بپرسیم مرور اخبار چه تأثیری بر من دارد؟ نکته دیگر این است که فکر کنیم چه کارهایی می‌توانیم برای آرامش خود انجام دهیم.

برای مثال، در موضوع کمبود آب هر فرد می‌تواند به شیوه‌ای خود را آرام کند؛ یکی با صرفه‌جویی بیشتر، دیگری با ذخیره آب و... اگر ذهنیت ما این گونه است که با کوچکترین چالش بیرونی بهم می‌ریزیم و فاجعه‌سازی می‌کنیم، باید به خود کمک کنیم تا نگرانی را از خود دور کنیم. بنابراین فردی که نگرانی‌های زیادی دارد در قدم اول باید ورودی‌های ذهن خود را مدیریت کند.»

صحبت‌های مردم گویای این موضوع است که بحران خشک شدن سدها و کمبود آب به یک دغدغه جدی و روزمره برای مردم تبدیل شده است. قطعی‌های شبانه آب، خاموشی‌های تابستان و...، زندگی را برایشان دشوار کرده است. مردم از دولت می‌خواهند برنامه‌ای شفاف و عملی برای مدیریت منابع و آینده کشور ارائه دهد.

در سوی دیگر اما دولت هم تنها شنونده و نظاره گر این مشکلات نبوده است. اگر چه بحران های به ارث رسیده، تلنبار سالها غفلت ها یا ناکارآمدی های گذشته است، اما این واقعیت نافی مسئولیت پذیری مسئولان نیست. دولت چهاردهم در کنار اقداماتی مثل پروژه انتقال آب از سد طالقان به تهران به‌عنوان یکی از طرح‌های راهبردی، برنامه‌های توسعه‌ای دیگر مانند نوسازی شبکه‌های قدیمی را در دستور کار دارد. تدوین برنامه های نوین برای مدیریت مصرف شرب، تغییر الگوی کشت در کشاورزی و ترویج شیوه های نوین آبیاری، هوشمند کردن کنتورهای آب و ... از دیگر برنامه های در دست دولت است.

اما آیا دولت به تنهایی می تواند از این مرحله عبور کند؟ همچنان که خود مردم هم در این گزارش تأکید داشتند، پاسخ منفی است. عبور از بحران آب همکاری و همراهی دیگر نهادها و مردم را نیز می طلبد.

> یک شهروند: هیچ وقت دوست ندارم بگویم خسته شده‌ام، اما همیشه سؤالی در ذهنم هست که تا چه زمانی می‌شود با صرفه‌جویی از خطر بی‌آبی در تهران گذر کنیم و این موضوع تا چه اندازه تهدیدکننده است، واقعاً تهران تا چند سال دیگر جایی برای زندگی نخواهد بود؟

نقش مردم در بحران آب

برش

ساعی، جامعه شناس با تأکید بر نقش مردم در مواجهه با بحران‌های اجتماعی می‌گوید: «به نظر می‌رسد باید یک تعامل دوسویه و بسیار هماهنگ بین شیوه‌های حکمرانی در کشور و بسط و گسترش آن در سطح جامعه به وجود آید. موضوع بحران آب باید از یک مسأله دولتی یا حاکمیتی به یک مقوله گفتمانی بین مردم تبدیل شود. یعنی باید در مورد آب از مونولوگ (تک‌گویی) به یک دیالوگ اجتماعی برسیم، یعنی آب باید به شکل گفتمانی که مردم آن را روزانه در ابعاد مختلف مطرح و در مورد آن بحث می‌کنند، دیده شود.»

این جامعه‌شناس با تأکید بر تسری این گفتمان در بین سطوح مختلف اجتماعی، توضیح می‌دهد: «این دیالوگ باید از مدارس و از سطح دانش‌آموزی تا سطوح مختلف دانشگاهی و حتی در اماکن عمومی و در مکان‌های مختلف تسری پیدا کند و در این میان رسانه‌ها نقش اساسی دارند. بنابراین، اولین پیشنهادی که از دید جامعه‌شناختی می‌توانیم مطرح کنیم این است که باید موضوع آب به یک گفتمان عمومی جامعه ایرانی تبدیل شود. اما در این گفتمان باید چه چیزهایی در نظر گرفته شود؟»

این جامعه‌شناس معتقد است: «ابتدا باید به نقش، اهمیت و ضرورت این نکته که آب به عنوان یک ماده حیاتی چه نقشی را در جامعه می‌تواند داشته باشد و در ادامه به الگوهای مصرف توجه شود. پیشنهاد بعدی این است که الگوهای مصرف باید دستخوش تغییر شود.»

او معتقد است: «متأسفانه در برخی زمینه‌ها شاهد مصرف‌گرایی هستیم، این فرهنگ غلط مصرف‌گرایی بیشتر به دلیل نعمت‌های مختلفی است که در ایران بوده و هست، مثل انرژی‌هایی که از آنها بهره می‌بریم. متأسفانه قدر و ارزش این ظرفیت‌ها را به دلیل عدم آگاهی، عدم اطلاع‌رسانی و نیز نبود آموزش‌های مناسب نمی‌دانیم و شاهد رفتارهای ناصحیح در مصرف هستیم.»

ساعی توضیح می‌دهد: «تغییر شیوه‌های الگوی مصرف جزو مباحث اساسی است. باید از طرف سیستم‌های دولتی با سیستم‌های محلی و جامعه مدنی برای اطلاع‌رسانی محلی، هماهنگی شکل بگیرد. ارتباطات بین‌فردی در محله‌ها بویژه محله‌های قدیمی و سنتی بسیار تأثیرگذار است. ارتباطات چهره به چهره و تعاملاتی که در مساجد و قهوه‌خانه‌ها وجود دارد در بحث جامعه مدنی نقش اساسی دارند و برای تغییر الگوی مصرف به سمت الگوی صحیح از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.»

این جامعه‌شناس با بیان اینکه یکی از شیوه‌ها این است که سیستم دولتی، ناظر آب مصرفی اضافی محلات باشد و آن را به طور مستمر گزارش کند، می‌گوید: «جامعه مدنی باید آموزش ببیند و به افراد محلات آموزش دهند که چگونه مصرف درست داشته باشند.»

ساعی تأکید می‌کند: «شاید نگاهمان به آب اقتصادی باشد ولی آب اصلاً اقتصادی نیست بلکه به حیات جامعه بستگی دارد و آن را مستقیماً تحت تأثیر قرار می‌دهد، بنابراین مردم باید به این فرهنگ و فهم اجتماعی برسند که شاید امروز پول داریم و نسبت به مقدار مصرف خودمان بهای آن را پرداخت می‌کنیم، اما اگر اصولی مصرف نکنیم، دیگر آبی نیست که با پول بتوانیم آن را بخریم. بنابراین صحیح‌ترین مسیر و روش این است که اصولی مصرف کنیم و مصرف خود و اطرافیانمان را مدیریت کنیم.»